

بررسی و تحلیل نقش موزه های دانشگاهی در توسعه پایدار فرهنگی

(مطالعه موردی موزه مقدم و باغ نگارستان دانشگاه تهران)

مهتا شیخی^۱

چکیده

توسعه پایدار امروزه از مهمترین دغدغه های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی هر کشور و مسیری متعالی جهت رشد و پیشرفت ملتها است. فرهنگ بخش جدایی ناپذیر توسعه پایدار و از مهمترین ابزارهای دستیابی به آن است. از طرفی موزه ها همواره یکی از اصلی ترین نهادهای فرهنگی و تجلی گاه سیر تکامل اندیشه، هنر و تمدن بوده و با توجه به نیازهای روحی و اجتماعی هر جامعه شکل گرفته و اهداف و رویکردهای گوناگون دارند. در این پژوهش به بررسی مفهوم توسعه پایدار و لزوم توسعه پایدار فرهنگی پرداخته و نقش موزه ها، به ویژه موزه های دانشگاهی در فرآیند آن به عنوان یکی از نهادهای مولد فرهنگی و آموزشی مورد بررسی قرار گرفته است.

یافته های این مقاله با در نظر گرفتن دو موزه اصلی دانشگاه تهران یعنی موزه مقدم و باغ نگارستان به عنوان نمونه موردی نشان میدهد که موزه های دانشگاهی و توسعه پایدار فرهنگی با یکدیگر پیوندی مستحکم و دوسویه داشته و به دلیل دارا بودن پتانسیل بالای آموزشی و پژوهشی میتوانند نقشی بسیار مهم و کارا در توسعه پایدار فرهنگی کشور ایفا کرده و از طریق پاسداشت میراث فرهنگی (ملموس و ناملموس) به تثبیت هویت ملی و فرهنگی بپردازند.

کلمات کلیدی

توسعه پایدار، فرهنگ، موزه دانشگاهی، دانشگاه تهران، موزه مقدم، باغ نگارستان

^۱ دکترای تخصصی باستان شناسی، موزه مقدم دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)
نشانی: تهران، میدان جهاد، خیابان فلسطین شمالی، کوچه روشن پلاک ۲۶ واحد ۱۲
تلفن: ۰۹۱۲۳۳۲۸۳۲۶ - ۸۸۹۸۹۷۳
ma_sheikhi@ut.ac.ir

۱. مقدمه

توسعه پایدار امروزه موضوعی جهان شمول و چالش برانگیز است که مورد توجه اندیشمندان و سیاستمداران قرار گرفته و در برنامه ریزی های کلان کشوری مد نظر قرار میگیرد. طرح های توسعه پایدار در کشورها و مناطق گوناگون دنیا کاملاً متفاوت و بر اساس الویت ها و زمینه های فرهنگی و اجتماعی هر منطقه بوده و صرف نظر از مشترکات آن در برخی اصول، ساختار آن بین جوامع و مناطق گوناگون متفاوت است (براتی، ۲: ۱۳۷۶).

در توسعه پایدار اغلب سه رکن اقتصاد، محیط زیست و جامعه مورد توجه قرار گرفته و به بعد فرهنگی کمتر پرداخته میشود (زاهدی ۱۳۹۷: ۳۴). حال آنکه بحران های مخرب زیست محیطی، آلودگی و شکست های اقتصادی اغلب ریشه در فرهنگ داشته و نادیده گرفتن آن پیامدهای بسیار دارد. ازدیگر سو، موزه ها به ویژه موزه های دانشگاهی از مهمترین نهادهای فرهنگی و آموزشی جوامع هستند. موزه های امروزی با توجه به نیازهای روحی و اجتماعی هر جامعه تاسیس گشته و اهداف و رویکردهای گوناگون دارند. تعداد و تنوع موزه ها در هر کشور نشانگر توسعه و رشد آن جامعه و نیز معیار توسعه صنعت گردشگری است (طباطبایی، ۱۳۹۷: ۸۷) که خود از مهمترین عوامل توسعه پایدار فرهنگی است و زمانی محقق میشود که بلوغ فکری و فرهنگی جامعه به مرز شناخت مناسب از گذشته و دیدن افق برای آینده و بهینه سازی فرصتهای فعلی برسد.

موضوع این مقاله به طور اخص بررسی و شناخت مفهوم توسعه پایدار و تبیین نقش موزه های دانشگاهی در توسعه پایدار فرهنگی است و هدف آن اینست که نشان دهیم چگونه موزه های دانشگاهی با توجه به ماهیت دانش محور و مولد فرهنگیشان می توانند در توسعه پایدار به ویژه توسعه پایدار فرهنگی موثر باشند.

اگرچه در خصوص توسعه فرهنگی پایدار تاکنون بحث هایی صورت گرفته و مقالاتی ارائه شده است (براتی ۱۳۷۶ ، ۱۹۷۷) (تیلور ۱۸۷۱) (الیوت ۱۹۹۴) اما منابع موجود در خصوص نقش موزه ها در توسعه پایدار علی رغم اهمیت بسیار چندان زیاد نیست (نک: هنری مک گیل ۲۰۱۹) و (الیجا اکرم و گوستافون ۲۰۱۶) و مقالات ارائه شده اغلب محدود به تئوری و تحقیقات کیفی است که اغلب بر روی نقش اقتصادی و اجتماعی موزه ها و اهداف محیطی موزه ها متمرکز شده و بعد فرهنگی کمتر مورد توجه بوده است (کندال، ۲۰۱۳:۲۹).

سوالات اصلی در این گفتار در چند مقوله اساسی از جمله اینکه توسعه پایدار اصولاً چیست و چگونه محقق خواهد شد؟ نقش فرهنگ در توسعه پایدار چیست و موزه های دانشگاهی چگونه میتوانند در توسعه پایدار فرهنگی موثر باشند و آیا اهداف پایدار اجتماعی، زیست محیطی و اقتصادی، موزه ها را در زمینه مأموریت اصلی فرهنگیشان که ایمن نگه داشتن اشیا تاریخی و میراث فرهنگی است، پشتیبانی می کند یا خیر خلاصه شده اند که در این گفتار به آن خواهیم پرداخت.

۲. روش شناسی

پژوهش حاضر با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. در این مقاله جهت بررسی موثر چگونگی نقش موزه های دانشگاهی در توسعه پایدار، نخست به استناد منابع موجود از جمله اساس نامه های سازمان یونسف وایکوم و نیز منابع جامع شناختی به تبیین مفهوم توسعه پایدار پرداخته و جهت بررسی ارتباط موزه های دانشگاهی با آن به انجام مطالعات کتابخانه ای اهتمام و جهت شناخت جامعه پژوهشی این مقاله که موزه های دانشگاهی دانشگاه تهران است به تعاریف مجامع بین المللی همچون ایکوم و یومک استناد کرده و ، به تحلیل داده های جمع آوری شده از موزه های مزکور از جمله تارنماهای مجازی موزه، ویدئوها پرداخته شده است.

۳. نتایج

۱-۳ مفهوم توسعه پایدار

امروزه اغلب جوامع به دنبال رشد و توسعه هستند. برخی با در نظر گرفتن منافع بلند مدت و پایدار در جهت آن برنامه ریزی کرده و برخی تنها به رشد و توسعه موقت بدون در نظر گرفتن عواقب آن میپردازند.

سازمان ملل توسعه را تلاش مردم و دولت برای بهبود اوضاع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر منطقه میداند که آنان را متحد کرده و مردم این مناطق را در غالب یک ملت ترکیب و آنها را به طور کامل برای مشارکت در پیشرفت ملی توانا سازد (صفری، ۱۳۸۷: ۶). در تعریفی دیگر، توسعه به مثابه درختی ایست که ریشه آنرا فرهنگ و غذای آنرا آموزش و سرمایه تخصیص یافته به فعالیت های توسعه ای تشکیل می دهد (سلیمی، شرفی ۱۳۹۷: ۴). به عبارت کلی توسعه به معنی بهبود در وضعیت زندگی انسانها در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی است (زاهدی، ۱۳۹۷: ۳۲).

توسعه پایدار که امروزه از مهمترین دغدغه های و اولویتهای هر کشور است، به معنی برآورد نیازهای انسانی در زمان کنونی بدون وارد آوردن خدشه در توانایی نسلهای آینده در جهت برآوردن نیاز های طبیعی خودشان است (واکرناجل و دیگران، ۱۹۹۰: ۳۳). در حقیقت توسعه پایدار برقراری تعادل بین پیشرفت و توسعه با توجه به محیط زیست و منابع آن میباشد (الیوت ۱۹۹۴: ۱۰۷).

توسعه پایدار و لزوم آن با توجه به آسیب های گسترده زیست محیطی دنبال صنعتی شدن روزافزون جوامع در سالهای اخیر و نگرانی زیست شناسان از پیامدهای مخرب آن امروزه بیش از پیش اهمیت یافته است.

یکی از مهمترین دلایل گسترش تخریب، عدم آگاهی عموم (باراتی، ۱۹۷۷: ۳۵) و نیز فاصله زمانی بین علت و معلول در

جریان تخریب محیط زیست و عدم دانش کافی بوم شناختی است (براتی، ۱۳۷۶: ۷۳) که خود ریشه در ذهنیت و عدم شناخت کافی انسان از خود و محیط پیرامونش دارد. در طی چند دهه گذشته نظریاتی جهت کاهش تخریب های گسترده محیطی و فرهنگی مطرح و به ویژه در خصوص کشورهای در حال توسعه اقداماتی صورت گرفته است که در آنها صنعتی شدن در

سریع ترین حالت به عنوان الویت اصلی در نظر گرفته شده و علاوه بر تخریب های زیست محیطی پیامد های فرهنگی واجتماعی آن کمتر مورد توجه قرار گرفته است. توسعه پایدار در ایده آل ترین حالت میبایست تمامی وجوه جوامع انسانی را در کلیه ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، در تمامی قلمرو های جغرافیایی اعم از محلی، ملی، منطقه ای و جهانی به گونه ای هماهنگ دربرگیرد (سلیمی، شرفی، ۲: ۱۳۹۷) و از مهمترین مبانی اساسی تحول و رشد جوامع مبانی فرهنگی است که ریشه در تمدن، خواستگاه و تاریخ هر ملت دارد و در اینجاست که موزه ها، به ویژه موزه های دانشگاهی، نقشی اساسی و مهم در پاسداشت و تطور میراث و فرهنگ می یابند که در ادامه به آن میپردازیم.

۳-۱-۲- نقش فرهنگ در توسعه پایدار

فرهنگ مقوله ای پیچیده و فراگیر است که دارای تعاریف متعدد است. در ساده ترین شکل فرهنگ مجموعه پیچیده ای از دانش ها، باورها، هنرها، قوانین، اخلاقیات، عادات و هر چه که فرد به عنوان عضوی از جامعه خویش فرامی گیرد تعریف شده است (تایلور ۱۸۷۱: ۴۵). همچنین فرهنگ را میتوان رابط بین انسان با محیط پیرامون خود دانست (براتی، ۱۳۷۶: ۷۵) و تفاوت فرهنگی افراد و جوامع نیز ناشی از همین ماهیت تاثیر پذیری از محیط است.

فرهنگ از یک سو به جهان بینی و از سوی دیگر به تاریخ و بوم شناسی وابسته و آمیخته است که با مفاهیم، نمادها، الگوهای ذهنی تبلور میابد. لذا فرهنگ جزئی از فرایند زندگی انسانی است (براتی ۱۹۹۷: ۲۵۵). در نظریه توسعه پایدار مردم نقشی مهم دارند و این مردم هستند که توسعه پایدار را محقق میسازند (الیوت، ۱۹۹۴: ۱۰۳). توسعه پایدار تنها زمانی میسر میشود که افراد جامعه درکی درست از موقعیت و وضعیت محیط پیرامون، توان محیطی و پیشینه تاریخی خود داشته باشند که نهادهای علمی و فرهنگی همچون دانشگاه ها و موسسه ها مهمترین متولیان آن در جامعه هستند. یکی از ویژگی های مهم فرهنگ قابلیت ایجاد ارتباط مابین افراد و محیط پیرامون است که میتواند سبب افزایش آگاهی و خرد جمعی و در نهایت رشد و تعالی جوامع گردد اما حقیقت ارتباط انسان و محیط زیست تنها زمانی منطقی و سالم است که به صورت بخشی از فرهنگ و نظام ارزشی جامعه درآمده باشد (برتالانفی، ۱۹۷۷: ۶۷) و ارتباط آگاهانه انسان با محیط زیست که نیازمند آموزش و نهادینه سازی است از مهمترین عوامل توسعه پایدار

است که بی توجهی به آن سبب ایجاد اختلال و آسیب های زیست محیطی می گردد که با توجه به وابستگی و پیوند میان انسان و طبیعت در نهایت به آسیب های اجتماعی نیز منجر میگردد. لذا فرهنگ، محیط زیست و انسان رابطه ای ناگسستنی با یکدیگر داشته و تعالی هریک موجب اعتلای آن دو دیگر میگردد که توسعه پایدار تلقی میشود. در توسعه پایدار، توسعه خود به صورت فرایندی فرهنگی در میآید و هدف به جای حصول ثمرات کوتاه مدت به برقراری رابطه ای فرهنگی مابین محیط- انسان و برنامه توسعه تبدیل میشود (براتی ۱۳۷۶: ۸۱).

۲-۳- رابطه دوسویه توسعه پایدار فرهنگی و موزه ها

فرهنگ در توسعه پایدار نقش چشمگیر دارد چرا که می توان از میراث فرهنگی برای تحقق اهداف اجتماعی، بوم شناختی و اقتصادی استفاده کرد. یکی از نظریه های جدید توسط لوچ و همکاران بیان شده است که بر لزوم تجزیه و تحلیل چگونگی اقدامات پایدار اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی توسط موزه ها که تاکید میکند که به تحقق مأموریت اصلی فرهنگی آنها و دستیابی به پایداری فرهنگی تأکید می کنند.

از سویی دیگر توسعه پایدار در برخی از موزه ها موجب افزایش درآمد زایی و توسعه فیزیکی این اماکن گشته است. به این ترتیب که محدودیتهای مالی و رقابت برای جذب بودجه باعث شده است که در سالهای اخیر بسیاری از موزه ها تمرکز خود را از میراث فرهنگی به بازار تغییر دهند (هال، ۲۰۰۶: ۶۳۰) و به منظور جمع آوری منابعی برای بقای خود، موزه ها شروع به استفاده از استراتژی های مدیریتی کرده اند که اغلب به دنبال به حداکثر رساندن ارزش اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هستند.

چنین استراتژی هایی به موزه ها این امکان را می دهد تا از مزایای رقابتی و حمایت مالی گردشگران، مقامات و اعضای جامعه برخوردار شوند. بنابراین مدیریت پایدار می تواند ابزاری باشد که به موزه ها کمک کند با تأمین نیاز بازدیدکنندگان و کمک به رفاه جامعه، برای حفظ میراث خود درآمد کسب کنند (آندری و رکساندری، ۲۰۱۱: ۲۳). با این حال "فشار برای رسیدن به اهداف و نشان دادن ارزش" با پایدار شدن از نظر اجتماعی، اقتصادی و محیط زیست می تواند موزه ها را به سمت غفلت از مأموریت اصلی خود در زمینه جمع آوری، حفظ و تحقیق در مورد مجموعه ها سوق دهد.

میراث فرهنگی موزه‌ها در مجموعه‌ها و تاریخ محلی شان تبلور یافته و در نتیجه موزه‌ها می‌تواند از طریق میراث فرهنگی به تثبیت هویت ملی و فرهنگی بپردازند. از سویی دیگر میراث فرهنگی منبع اصلی موزه‌ها جهت جذب مخاطب است و نقش مهمی در فرهنگ توریسم بازی میکنند و میتواند در برنامه‌های آموزشی و نمایشگاهی که ماهیتشان اغلب انسان و ارزشهای فرهنگی است و پیامد اقتصادی دارد مهم باشد.

۳-۳- موزه و چیستی آن

موزه‌ها از مهمترین و پویا ترین نهادهای فرهنگی و هنری هر اجتماع هستند. واژه موزه برگرفته اساطیر یونان و برگرفته از کلمه لاتین موزین به معنای معبود موزه‌ها (۹ الهه هنر) است. مادر ۹ الهه موز در اساطیر یونان نیمزنه خدای یاد و خاطره بود و وظیفه موزه‌ها یادآوری قرارگاه عالی و جاودانه انسان در عالم معنی و پیوند روح بشر با منشا ازلی و مقدس آغازین بوده است (لنسن گرین، ۱۳۸۷: ۵۷). رسالتی بسیار مهم و معنادار که امروزه با ماهیت موزه و اهداف آن پیوندی عمیق دارد.

در سال ۱۲۹۰ شمسی کلمه فرانسوی موزه به زبان فارسی راه یافت. فرهنگ فارسی عمید کلمه موزه را چنین معنا کرده است: مجموعه آثار باستانی و نیز عبارتی که آثار باستانی در آنجا نگاهداری یا به معرفی و نمایش گذارده میشود. در یونان قدیم موزه نام محلی بود که در آنجا به مطالعه صنایع و علوم میپرداخته‌اند، و نیز تپه‌ای بود در آن که در آنجا عبادتگاه و محل مخصوص برای چند تن از خدایان خود ساخته بودند (فرهنگ عمید، ۱۳۸۹: ۱۰۲).

موزه‌ها اما، امروزه نقشی نوین و فراگیر در جامعه و تبیین فرهنگ یافته‌اند. در جهان امروز موزه‌ها نه تنها محلی برای پاسداشت میراث فرهنگی و ملموس بشر بلکه به کانونی جهت آفرینش و پویایی فرهنگ و هنر تبدیل شده‌اند.

ایکوم شورای بین المللی موزه‌ها، در بند ۳ و ۴ اساسنامه خود در تعریف موزه آورده است:

موزه مؤسسه‌ای دائمی بدون هدف مادی است که درهای آن به روی همگان باز است و در خدمت جامعه و پیشرفت آن فعالیت می‌کند (نفیسی، ۱۳۸۰: ۸). هدف موزه‌ها نیز تحقیق در آثار و شواهد برجای مانده از انسان و محیط زیست او، گردآوری، حفظ و بهره‌وری معنوی و ایجاد ارتباط بین این آثار و به نمایش گذاشتن آنها به منظور بررسی و بهره‌وری معنوی است. ناگفته پیداست که در این تعریف، مسیر پیشرفت در جهت اعتلای فرهنگ در نظر گرفته شده و بهره‌وری معنوی نیز خود یکی از ارکان توسعه پایدار فرهنگی است. چرا که انسان بی دفاع و بی سلاح از بدو پیدایش تاکنون تنها از طریق سازگاری مسالمت آمیز با محیط زیست، نیز تعامل با هموعان خود و تبادل و حفظ فرهنگ و انتقال و ارتقاء آن است که توانست به مرحله کنونی پیشرفت و توسعه دست یابد.

همچنین در تعریف ایکوم موزه تنها وابسته به یک نهاد نیست بلکه مؤسسات حفظ و نگهداری و تالارهای نمایشی که پیوسته به وسیله کتابخانه‌ها و مراکز بایگانی نگهداری و تأمین میشوند، محوطه‌ها و آثار باستانی، طبیعی، مردم شناسی و تاریخی که به علت فعالیت در زمینه‌های گردآوری و حفظ و نگهداری و نمایش آثار باستانی دارای ماهیت موزه داری میباشند، مؤسساتی از قبیل باغهای حیوان شناسی، گیاه شناسی، نمایشگاه جانوران زمینی و موجودات آبی و غیره که نمایشگر نمونه‌های موجودات زنده هستند، مراکز علمی و نمایشگاههای فضایی نیز در حیطه موزه‌ها در نظر گرفته شده و لذا طیف بسیار وسیعی از وجوه فرهنگی، هنری و علمی جامعه را دربر میگیرند.

بدین ترتیب انواع موزه‌ها با رویکردهای گوناگون در جوامع شکل گرفته و هر یک به سهم خود در حفظ و پویایی جامعه و توسعه سهیم میباشند.

۴-۳- نقش موزه‌ها در توسعه پایدار

موزه‌های امروزی نقشی متفاوت از شکل اولیه و سنتی خود را به خود گرفته و دیگر تنها مکان‌هایی جهت حفظ و نگهداری و نمایش آثار دوران باستان نیستند. علم موزه شناسی نوین امروزه بیش از پیش بر جنبه‌های ناملموس زندگی تأکید دارد که موضوعاتی چون حافظه جمعی، هویت و ایجاد ارتباط در وجوه مختلف را در بر میگیرد (علیزاده باغبانان و دیگران، ۱۳۹۶: ۵).

یکی از مبنای توسعه پایدار که پیشتر نیز به آن اشاره شد لزوم ارتباط موثر انسان با محیط زیست و انطباق پذیری است. وقوع انقلاب صنعتی آغاز توسعه در جوامع غربی بود و پیامدهای آن اساس هویت فرهنگی مردم را متحول کرده و لزوم ایجاد مراجع فکری و معنوی جهت برقراری کیفیت متعادل زندگی بیش از پیش نمایان شد و بدنبال آن تغییر نقش موزه ها در اجتماع بوجود آمد (اسپانندی، ۱۳۶۴: ۳۴) و موزه داران نقش موزه در جامعه را بازنگری کرده و روشی جدید را در برقراری ارتباطات اجتماعی به کار گرفتند و به این ترتیب موزه های جدید به منظور فراهم کردن زمینه های ایجاد ارتباط بین اقشار مختلف جامعه، حفظ طبیعت، فرهنگ و دموکراسی و آموزش بوجود آمدند. لذا با تغییر نقش و کاربری موزه ها این نهاد ها می توانند در شرایط متفاوت شکل گرفته و تصویری متناسب با نیازهای فعلی از جامعه و میراث فرهنگی را به مردم عرضه کنند.

امروزه موزه ها نه محدود به کارکردند و نه محدود به مکان، نه محدود به موضوع و حتی دیگر محدود به آثار و مجموعه ها. آنچه امروزه موزه را وحدت می بخشد، مفهوم موجود در آنهاست و آنچه موزه را معنا میکند نگرش موزه ای است (حیبی زاده، ۱۳۹۲: ۶). در حقیقت موزه، به شکل امروزی حاصل تحول در نگرش انسان به وجود خویش و هستی پس از دوره رنسانس است چراکه تعریف مدرن از انسان و هستی، نسبت به تاریخ نیز تغییر نگرشی نو پدید آورد (آندروود، ۲۰۱۹: ۱۶). موزه امروزه زمینه و آثار خود را برای جامعه ارائه کرده و از همین پنجره به تعامل با مخاطب میبازد. در حقیقت با پیوند گذشته و حال نوعی پایداری فرهنگی را میسر میسازد تا جامعه با دیدن گذشته خود و یا دستاوردهای فرهنگی اش آن را در زندگی امروز بکار گیرد و مسیر فرهنگی خود را حفظ نماید. تعاملات اجتماعی خود یکی از اصول اساسی برای نیل به توسعه پایدار محسوب میشود و حکومت و جوامعی موفق قلمداد میشوند که بتوانند با اتخاذ سیاستهای کارا در ارتباط با جامعه، به تولید و توسعه تعاملات اجتماعی بیشتری نائل شوند. زیرا تعاملات اجتماعی بستر مناسبی برای بهره وری سرمایه انسانی و فیزیکی تلقی شده و در غیاب این سرمایه، سایر سرمایه ها اثربخشی خود را از دست میدهند، بنابراین تخریب تعاملات اجتماعی، به مانعی برای توسعه تبدیل میشود (کردونی و دیگران، ۱۳۹۳: ۶). با این تفاسیر موزه های دانشگاهی به سبب ماهیت ویژه خود که همانا وجوه آموزشی و پرورشی به

ویژه در ارتباط با پویا ترین قشر جامعه یعنی دانشجویان و محققان است، در توسعه پایدار نقشی مهم دارد.

توسعه فرهنگی امروزه رکن چهارم توسعه پایدار تلقی میشود. به این ترتیب چهار رکن توسعه پایدار اقتصاد، جامعه، محیط زیست و فرهنگ هستند (اسکات و سورن، ۲۰۰۹: ۱۹۰) فرهنگ شامل عقاید، ارزشها، کارکرد، و معنویات جامعه است. راهی که ارزشها در آن بیان شده و در زندگی روزمره جامعه حفظ و منتقل می گردد. جهت رسیدن به وظایف ما در قبال محیط، قضاوت اجتماعی، و توسعه اقتصادی ضروریاتی وجود دارد که باید در میان مردم نهادینه شوند و از آنجایی که یک جامعه توسعه یافته مبتنی بر فرهنگ توسعه یافته است هر گام جهت نیل به اهداف توسعه پایدار، نه تنها باید در زمینه طبیعت، جامعه و اقتصاد بلکه محیط فرهنگی نیز باشد. در نتیجه فرهنگ در یک جامعه توسعه یافته، رکنی اساسی است و به همین جهت در سال ۲۰۰۱ یونسکو فرهنگ را رکن چهارم توسعه پایدار معرفی کرد.^۲ توسعه فرهنگی پایدار بر پایه احترام به ارزشهای اساسی جامعه محقق میشود و بر اساس نسل حاضر است که میتوانند از میراث فرهنگی و سازگاری آن جهت نسل آتی استفاده کنند و میبایست توانایی درک و زنده نگاهداشتن ارزشها و مفاهیم پیچیده شان را داشته باشند. در نتیجه توسعه فرهنگی پایدار مبتنی بر پاسداشت ارزشهای فرهنگی که گذشته حال و آینده را مرتبط میکند است و محققان جهت توسعه به شناخت و تحلیل ابزارهای عملی و راههایی که فرهنگ از طریق آن بتواند نگاه داشته شده و نیز کنترل و الگو برداری شود پرداختند. یکی از راههای این اقدام تهیه کتابخانه های دیجیتال است (هبداء، ۲۰۰۷: ۱۸) که نمونه آن کتابخانه دیجیتال اروپاست.

یکی از ماموریت های موزه جمع آوری نگهداری و تحقیقات فرهنگی مصنوعات است و نیز استفاده از میراث جهت آموزش، مطالعه و اهداف لذت بخش که نقشی اساسی در توسعه پایدار فرهنگی دارند (زاهدی، ۱۳۹۷: ۲۱).

نخست، موزه ها وظیفه حفظ منابع فرهنگی و شناساندن این منابع به نسل حاضر و آینده را دارند. جهانی شدن، مقولات زبانی و اخلاقی و تغییرات هویتی و تجربیات زندگی همه فاکتورهای اساسی موزه در جمع آوری و نگهداری فرهنگ ملموس و ناملموس هستند. همچنین دانش فرهنگی و حافظه و مسائل هویتی نیز میتواند انتقال یابند.

^۲ (<https://icom.museum/en/news>)

دوما از طریق ساختارهای آموزشی موزه ها میتوانند هم از جهت بقا و انتقال عقاید و تجربیات یک جامع و تشویق توسعه ارزشهای جدید نگرش و رفتار ها در یک جامعه از طریق برپایی نمایشگاهها و سمینارها گام بردارند. موزه ها ظرفیت و توان تاثیر بر نگرش و منش مردم در قبال محیط زیست را دارند که در جهت بومی سازی مفید است. همچنین موزه ها میتوانند با هدایت فعالیتهای عمومی و برنامه های فرهنگی که بر ساخت ارزشهای اجتماعی تاکید دارند و سازگاری و انطباق اجتماعی در جامعه نقش داشته باشند و میتوانند از تکنولوژی های مدرن که به طور اخص برای مجموعه های دیجیتال طراحی شده اند و نمایشگاههای جذاب و پویا بازدیدهای حقیقی و موزه های مجازی استفاده کنند (اسپاندری، ۶۵:۱۳۶۴).

همچنین اختراعات نوین تکنولوژیکی موزه ها را جذاب تر کرده و استفاده از خدمات آنلاین، شبکه های مجازی و استفاده از منابع مطالعاتی آنها گسترش یافته است. در حقیقت تکنولوژی مدرن موجب افزایش درآمد و حفاظت آثار تاریخی شده که تاثیری مثبت در توسعه پایدار فرهنگی دارد. از سویی دیگر از آنجایی که وظیفه موزه نگهداری و نیز خلق ارزشهای فرهنگی است و در رشته های گوناگون فعالیت دارد، در نتیجه توسعه فرهنگی در موزه میتواند بسیار گسترده باشد.

وظیفه موزه در ساده ترین شکل، جمع آوری، حفاظت، مرمت و پژوهش در زمینه میراث فرهنگی جهت انتقال به نسل آینده است. اما توسعه پایدار در موزه ها به معنی استفاده از میراث، جهت خلق مجموعه ای از ارزشهای نوین است (مک گیل، ۲۰۱۹: ۲۰). و در حقیقت نگرش و رفتار است که به ارزش اجتماعی منجر میشود. در جوامع امروزی بنیان های فرهنگی نتیجه فعالیتهای فرهنگی هستند که توسط موزه ها ایجاد شده و راهیست که موزه از طریق آن میتواند در دستاوردهای اقتصادی اجتماعی و اکولوژیکی پایدار سهیم باشد.

بنیان فرهنگی بدون میراث فرهنگی میسر نمیشود، در نتیجه پایداری فرهنگی اغلب با حفاظت و نگهداری اصول فرهنگی صورت گرفته و جمع آوری، حفاظت و مرمت و پژوهش میراث فرهنگی هسته اساسی فرهنگ پایدار را در موزه ها تشکیل میدهند.

۳-۵- موزه های دانشگاهی، تعاریف و مفاهیم

چنانچه پیشتر نیز گفته شد موزه ها دارای رویکرد های گوناگون هستند و موزه های دانشگاهی از مهمترین نهادهای علمی و فرهنگی هر جامعه هستند.

علاوه بر موزه های بزرگ و شناخته شده در جوامع توسعه یافته یا در حال توسعه علاوه بر موزه های بزرگ و شناخته شده تعدادی موزه های کوچک و اغلب تخصصی وجود دارد که شامل مجموعه های مهم با ارزش منطقه ای و ملی است که در ابتدا برای آموزش و تحقیق شکل گرفته اند. این موزه ها امروزه بخشی اساسی از میراث کشور را تشکیل می دهند و در دسترس عموم مردم قرار دارند.

همچنین دانشگاهها نیز در زمینه های گوناگون سرمایه گذاری کرده و درآمد حاصل از تحقیق، آموزش، فن آوری، سرمایه گذاری، املاک و مستغلات و مشاوره قسمت عمده درآمد آنها را تشکیل می دهد. علاوه بر آن برنامه های خلاقانه برای جذب دانشجو و جلب حمایت مردمی در دستور کار اغلب دانشگاه ها قرار داشته و از این جهت موزه های آنها می توانند با گشودن درهای خود بروی عموم مردم نقش اساسی در این فرایند داشته باشند.

موزه های دانشگاهی به مهارت و دانش دانشگاهیان دسترسی دارند و در انقلاب الکترونیکی همواره آغازگر بوده اند.

آموزش یکی از راههای جذب افراد و ایجاد همبستگی در جوامع است که دانشگاه در آن نقشی مهم دارد و این فرصت را دارد که دانشجویان را به موزه ها معرفی و از توانایی های فکری و نیروی جوانی آنان بهره گیرد، هنگامی که دانشجویان با زمینه های مختلف تحصیلی بازدید از موزه های دانشگاهی را معنادار و ارزشمند یابند، درک آنها از نقش مهمی که موزه ها در میراث کشور بازی می کنند، تقویت شده و تعهد آنها برای حفاظت بشند و نهادینه میگردد که اثر آن ممکن است در آینده کشور تاثیر بگذارد.

وجه دیگر متمایز بودن موزه های دانشگاهی نسبت به موزه های دیگر، توانایی آنها برای تجمیع چندین موزه دانشگاهی در یک مجموعه است که برای عموم مردم قابل دسترسی باشد و می تواند با توجه به منابع منحصر به فرد موزه های دانشگاهی فرصت های آزمایش مدل های مختلف سازمان، تأمین مالی و تحقیق را فراهم کند و از بروز ترین شیوه های حرفه ای و اخلاقی و گسترش فناوری اطلاعات در دانشگاه ها به نفع عموم مردم استفاده کند (اسکات و سورن، ۲۰۱۹: ۱۹۰)

۳-۶- نقش موزه های دانشگاهی در توسعه فرهنگی پایدار

با توجه به رشد و توسعه موزه های دانشگاهی در سال ۲۰۰۰ میلادی کمیته بین المللی یومک (UMAC) تاسیس شد. یومک کمیته بین المللی موزه های دانشگاه و زیر مجموعه شورای بین المللی موزه ها ، ایکوم و مجمعی بین المللی برای همه کسانی است که در موزه های دانشگاهی ، گالری ها و مجموعه ها کار می کنند یا با آنها در ارتباط هستند (هرتر و روتل، ۲۰۱۹: ۸). این کمیته مدافع جهانی موزه های آموزش عالی و مجموعه های همه رشته ها است. مأموریت این سازمان است که با تداوم توسعه مداوم موزه ها و مجموعه های دانشگاه به عنوان منابع اساسی اختصاص یافته به تحقیق ، آموزش و حفظ میراث فرهنگی ، تاریخی ، طبیعی و علمی به جامعه کمک کرده و نقشی مهم در تبادل دانش و اطلاعات مابین موزه های دانشگاهی و حمایت از آنها دارد. این سازمان از آغاز تاکنون حدود ۳۸۰۰ موزه دانشگاهی را در خود ثبت کرده که ۱۶ موزه آن متعلق به موزه های کشور ایران است. در میان موزه های دانشگاهی ایران ، موزه های دانشگاه تهران از جمله موزه مقدم ، باغ نگارستان و کتابخانه مرکز اسناد دانشگاه تهران از جایگاه و پتانسیل بالایی برخوردار بوده و با تلاش مستمر در جهت توسعه پایدار گام بر میدارند که در ادامه به آن خواهیم پرداخت پیش از آن اما نحوه چگونگی مشارکت موزه های دانشگاهی در فرآیند توسعه پایدار فرهنگی در چند عنوان اصلی عنوان میشود:

تعمیر و بازسازی موزه

۱- موزه های دانشگاهی میراث فرهنگی و طبیعی را در قالب مجموعه ها و منابع مطالعاتی مرتبط حفظ می کنند که خود اساس طیف گسترده ای از برنامه های یادگیری و تحقیقاتی است که می توانند از توسعه پایدار و در راستای آن باشند.

۲- موزه های دانشگاهی با پتانسیل بالای آموزشی و پژوهشی خود میتوانند در این زمینه فراتر از روال دیگر موزه ها عمل کرده و با آموزش مستقیم و غیرمستقیم تعداد بسیاری از مردم را به طور برای رسمی و غیر رسمی آموزش داده و همسو با برنامه های توسعه پایدار عمل کنند .

۳- موزه های دانشگاهی می توانند از مشارکت فرهنگی حمایت کنند. مشارکت فرهنگی موجب میشود از توانایی طیف وسیعی از افراد جامعه در طرح های توسعه طلبانه استفاده شود. موزه ها می توانند مردم را گرد هم آورده و در

زمینه های مختلف از کمکها و توانایی های آنان بهره گیرند.

۴- موزه های دانشگاهی مورد اعتماد تعداد زیادی از مردم هستند که این اعتماد می تواند بیشتر به توسعه فرهنگی پایدار کمک کند. موزه ها می توانند از مردم برای کشف چالش های مربوط به توسعه پایدار و ترویج موازین عادلانه حمایت کنند.

۵- موزه های دانشگاهی می توانند سهم قابل توجهی در اقتصادهای محلی داشته باشند چرا که ارتباطی مستقیم و موثر با نهاد های علمی داشته و میتواند با پرداخت به نابرابری های اجتماعی و اقتصادی و حمایت از نوآوری های محلی به شکوفایی اقتصادی کمک کنند.

۶- موزه های دانشگاهی میتوانند آزادانه از تعاملات مثبت بین گروه های ذینفع مختلف و پرداختن به چالش های دنیای واقعی (چه محلی و چه جهانی) حمایت کرده و فراهم کردن فرصت برای مردم به منظور توسعه سیاستهای توسعه پایدار و استراتژی هایی که بر زندگی آنها و دیگران تاثیر می گذارد میتواند از اهداف موزه های دانشگاهی باشد.

۷- مشارکت با سازمانهای حامی توسعه پایدار موزه های دانشگاهی را قادر خواهد ساخت تا از افرادی که علاقه مند به مسائل مربوط به توسعه جامعه در محیط طبیعی سالم و حفاظت شده هستند، حمایت کنند.

۸- موزه های دانشگاهی مملو از اشیاء و مجموعه های شگفت انگیزی هستند که نشان دهنده غنای فرهنگ، میراث تاریخی و طبیعت هر کشور هستند و این امر می تواند الهام بخش بازتاب و توسعه درک گذشته، حال و آینده احتمالی باشد. این گروه از موزه ها می توانند از منابع منحصر به فرد خود، به عنوان مثال مجموعه ها، اطلاعات و دانش مربوط به مجموعه ها، در زمینه حمایت از توسعه پایدار استفاده کنند.

۹. یکی از اصول اهداف توسعه پایدار ایجاد یک چارچوب مشترک جهت اقشار مختلف جامعه است که بتوانند از طریق منافع مشترک به هم متصل شده و با هم همکاری کنند. این امر به ویژه در اتصال بخش هایی که با کار یا پتانسیل یکدیگر آشنا نیستند، مهم است و برای موزه های

دانشگاهی فرصتی جهت همکاری های جدید با دولت، صنعت، آکادمی و جامعه و ایجاد ارزش های عمومی فراهم خواهد کرد.

۱۰- موزه های دانشگاهی پتانسیل بالایی برای افزایش آگاهی عمومی در خصوص ارزش میراث های فرهنگی و طبیعی و تفهیم مسئولیت همه شهروندان برای حفاظت و انتقال آنها دارند. موزه های دانشگاهی همچنین از طریق صنایع فرهنگی و گردشگری در توسعه اقتصادی نیز شریک هستند که اهمیت حفاظت و ارتقا موزه ها و مجموعه های دانشگاهی را افزون میکند.

۱-۷-۳- بررسی و تبیین نقش دو موزه شاخص دانشگاهی (موزه مقدم و باغ نگارستان) در توسعه پایدار فرهنگی

دانشگاه تهران از بزرگترین و شاخص ترین دانشگاههای ایران است که از بدو تاسیس تاکنون نقشی مهم در آموزش و پرورش جوانان نخبه کشور داشته و از پیشگامان آموزشهای نوین در کشور میباشد. این دانشگاه دارای چند موزه تخصصی در زمینه های مختلف تاریخ و باستان شناسی، تاریخ علم، زمین شناسی، گیاه شناسی و.. است که عموماً در سازمان بین المللی یومک به ثبت جهانی رسیده اند. هریک از این موزه ها با توجه به کارکرد و ماهیت ویژه خود در جهت اهداف توسعه پایدار نقشی موثر داشته و با توجه بیشتر به اصول و اهداف آن میتوانند بسیار ثمر ثمر باشند. در این قسمت دو موزه از این مجموعه دانشگاهی یعنی موزه مقدم و باغ نگارستان به عنوان نمونه های مطالعاتی این پژوهش به طور خلاصه معرفی گشته و نقششان در توسعه جهانی بررسی و تبیین می گردد.

۲-۷-۳- خانه موزه مقدم و توسعه پایدار فرهنگی :

خانه موزه مقدم با مساحتی برابر با ۲۱۱۷ متر مربع، شامل سه حیاط بیرونی، اندرونی و سرایداری است و در نوع خود نمونه ای بسیار ارزشمند و منحصر به فرد از خانه های دوره قاجار است که ساخت آن احتمالاً در دوره مظفرالدین شاه به پایان رسیده است (ثقفی، ده پهلوان. ۱۳۹۰: ۷۹۷)

ساختمان این بنا متعلق به محمد تقی خان احتساب الملک از وزرای دوره قاجار بود که بعد از فوت ایشان و همسرشان، به فرزندشان محسن مقدم به ارث رسید.

محسن مقدم از اولین اساتید باستان‌شناسی ایران بود که در تاسیس گروه هنر و باستان‌شناسی دانشگاه تهران و نیز چیدمان موزه ایران باستان مشارکتی فعال داشت. وی به همراه با همسر بلغاری تبارش سلما در خانه پدری ساکن شده و با توجه به علاقه وافری که هردو به فرهنگ و هنر ایران داشتند مجموعه‌هایی متنوع و ارزشمند از آثار تاریخی و هنری ایران و جهان را خریداری کرده و در سال ۱۳۵۱ ه.ش با هدف بهره‌مندی استادان، دانشجویان و سایر علاقمندان به تاریخ، فرهنگ و هنر ایران، خانه و کلیه مجموعه‌های نفیس آثار آنرا وقف دانشگاه تهران کردند. استاد مقدم در سال ۱۳۶۶ ه.ش دارفانی را وداع گفت و پس از مرگ همسر ایشان در سال ۱۳۶۹ ه.ش تولیت موزه مقدم در اختیار مستقیم دانشگاه تهران قرار گرفت و در مرداد ماه سال ۱۳۸۸ ه.ش این موزه برای بازدید عموم گشایش یافت.

موزه مقدم به واسطه مجموعه‌های غنی تاریخی‌اش که تنوعی بسیار داشته و نه تنها مناطق و ادوار مختلف (دوران پیش از تاریخ تا عصر حاضر) ایران بلکه ملل اروپایی و خاور دور را نیز در بر میگیرد در زمره بزرگترین و شاخص‌ترین موزه‌های

دانشگاهی ایران است و در عین حال به جهت خانه-موزه بودن در ایجاد حس همبستگی و علاقه در مخاطب بسیار موثر است و از اینرو میتواند با ایجاد حس وطن پرستی و با الگو برداری از شخصیت استاد محسن مقدم که تمام عمر و سرمایه خویش را صرف جمع‌آوری و نگهداری این آثار کرده و در نهایت به واسطه اعتمادشان به دانشگاه تهران آنرا با سخاوت بسیار وقف این نهاد کردند، تاثیر گذار باشد. همچنین آثار تاریخی موزه مقدم از سیر گاهنگاری بسیار کاملی برخوردار بوده و در محیطی دلنشین با موازین علمی موزه داری و باستان‌شناسی طبق توالی تاریخی ارائه شده اند که خود در ایجاد امر آموزش غیر مستقیم بسیار موثر است. لذا موزه مقدم به عنوان خانه - موزه ای تاریخی از مجموعه موزه‌های دانشگاه تهران، میتواند با ایجاد ارتباط موثر با کانونهای دانشجویی دانشگاه تهران و نیز نهادهای آموزش همچون دیگر دانشگاهها، مدارس و موسسات و نهادهای هنری در زمینه آموزش مفاهیم فرهنگی و تبیین آنها در افراد جامعه که از ویژگی‌های شاخص توسعه پایدار است همسو باشد کما اینکه در سالهای گذشته به این امر پرداخته و تا حدودی نیز موفق بوده است. از سویی دیگر ارتباط موثر این موزه با کانونهای گردشگری وابسته به میراث و نیز نهادهای توریستی خارجی در توسعه گردشگری

پایدار نقش داشته و با ارائه مجموعه های تاریخی، فرهنگی و مردم‌شناختی در آشنایی بازدید کنندگان داخلی و خارجی با مفاهیم فرهنگی ایران در قالب موزه ای دانشگاهی موثر است. اقتصاد از دیگر ارکان مهم توسعه پایدار است که موزه مقدم هم به جهت حفظ و نگهداری از مجموعه های بسیار نفیس آن که ارزش اقتصادی بسیار بالایی برخوردارند و نیز جذب گردشگر و تولیدات فرهنگی جهت درآمد زایی و اشتغال زایی در این راستا گام بر می دارد. حفظ محیط زیست که همواره از وجوه مهم توسعه پایدار است در قالب توجه، نگهداری و تقویت فضای سبز موزه مقدم صورت میگیرد و در نوع خود دارای مجموعه ای ارزشمند از گونه های گیاهی است. این موزه دارای دو حیاط اندرونی و بیرونی است که حیاط اندرونی به سبک باغهای ایرانی و با درختان بومی به صورت قرینه طراحی شده و در مقابل، حیاط بیرونی که دارای عناصر شاخصی از فرهنگ ملل دیگر، همچون برکه ای به سبک ژاپنی و انواع درختان گوناگون به سبک اروپایی، بازدید کننده را به شگفتی و درک تفاوت‌های فرهنگی ایران در طراحی و توسعه فضای سبز با ملل دیگر نایل میسازد و لزوم توجه و پاسداشت محیط زیست را عیان میسازد که عنصر دیگری از ارکان توسعه پایدار است. بدین ترتیب مشخص میشود که موزه مقدم نمونه ای شاخص از موزه های دانشگاهی ایران و دارای پتانسیل بسیار جهت توسعه پایدار فرهنگی است.

۷-۳-۳- مجموعه فرهنگی - تاریخی باغ موزه نگارستان

قصر یا باغ نگارستان در دوران فتحعلیشاه قاجار بین سال‌های ۱۲۲۸-۱۲۲۲ ه.ق به فرمان فتحعلی‌شاه قاجار، با هدف ایجاد یک مرکز بیلاقی - حکومتی در خارج از دارالخلافه تهران ساخته شد.

این قصر باغ در روزگار اولیه خود دارای وسعت زیادی بوده است. به گونه‌ای که طبق اسناد قاجاری دروازه جنوبی آن در ضلع شمالی میدان بهارستان واقع بوده و از طرف شرق به دروازه شمیران و از طرف غرب به خیابان صفی‌علی‌شاه منتهی می‌شده است. در سال ۱۲۸۴ ه.ق، با اجرای طرح توسعه شهری ناصرالدین شاه، باغ نگارستان وارد محدوده شهر تهران شده و با کاسته شدن از اهمیت سیاسی آن در اختیار مؤسسات فرهنگی مختلف قرار گرفته و امروزه ۱۱۴۶۹ مترمربع وسعت دارد که در مالکیت دانشگاه تهران است.

(رمضان جماعت، ده پهلوان، ۱۳۹۵: ۴) باغ نگارستان به لحاظ تاریخی دارای ارزش بسیار و در زمره نخستین مراکز آموزشی ایران است. چنانچه به زعم منابع تاریخی در زمان سلطنت مظفردالدین شاه به تبعیت از اروپا نخستین مدرسه فلاحت به سرپرستی آقای «داشر» و مدرسه صنایع مستظرفه به سرپرستی نقاش معروف محمد غفاری «کمال الملک» در این محل تأسیس شد. در سال ۱۳۰۷ خورشیدی اعتمادالدوله قراگوزلو، وزیر فرهنگ ایران، باغ نگارستان را به عنوان محل دائمی دارالمعلمین عالی در نظر گرفت و سپس نقشه ساختمان یک مدرسه عالی با رعایت سبک معماری ایرانی - قاجاری و اصول مدرسه‌سازی توسط نیکلای مارکوف (معمار پناهنده روسی) در ضلع شمالی باغ نگارستان اجراء گشته و ۱۶۴ اتاق و دو تالار بزرگ در آن احداث شد.

در سال ۱۳۱۱ خورشیدی دارالمعلمین عالی با تغییر نام خود به دانشسرای عالی به کانونی جهت تربیت معلم برای مدارس جدید ایران تبدیل شده و در سال ۱۳۱۵ خورشیدی نیز عمارت بزرگ دیگری به عنوان کتابخانه در شمال شرقی باغ نگارستان بنا شد و پروین اعتصامی به عنوان معاون این کتابخانه مشغول به کار شد.

در طی پنجاه سال گذشته بسیاری از شخصیت‌های علمی، ادبی و هنری کشور در این مجموعه تاریخی به تحصیل و تدریس علم پرداخته‌اند و بر غنای تاریخ فرهنگی آن افزوده‌اند. در ۲۸ خرداد ۱۳۱۵ هـ ش مجسمه ابوالقاسم فردوسی (شاعر نامدار ایرانی ۴۱۶-۳۲۳ هـ ق) به عنوان نماد دانشکده ادبیات، در مقابل درب شمالی دانشسرا نصب شد و محوطه اطراف آن به گلگشت فردوسی معروف شد.

در سال ۱۳۱۳ خورشیدی قانون تأسیس دانشگاه تهران در مجلس شورای ملی تصویب شد و از سال ۱۳۲۵ خورشیدی به بعد، برخی از دانشکده‌ها و مؤسسات به محل امروزی دانشگاه تهران منتقل شدند. از سال ۱۳۳۵ خورشیدی نگارستان به مؤسسه لغت‌نامه دهخدا، مؤسسه جغرافیا، مؤسسه زبان‌های خارجی و کلاس‌های دروس عمومی دانشکده ادبیات و دانشکده علوم اجتماعی اختصاص یافت. در سال ۱۳۳۷ خورشیدی به همت دکتر غلامحسین صدیقی به مؤسسه تحقیقات علوم اجتماعی و تعاون واگذار شد.

در حال حاضر مجموعه باغ نگارستان مجموعه‌ای پویا و در بردارنده آثار نفیس فرهنگی از دوران معاصر است. در این مجموعه اثری ارزشمند از دوران قاجار با نام صف سلام

فتحعلیشاهی به نمایش در آمده و نیز مجموعه هایی از آثار نقاشی شاگردان کمال الملک ، نمایشگاه هایی از آثار اهدایی نفیس همچون فرش و نقره (هنر معاصر) و آثار برخی از مفاخر فرهنگی معاصر همچون علی اسفرجانی، منیر فرمانفرمایان، علی اصغر جهانگیری را در خود دارد.

باغ موزه نگارستان نیز همچون موزه مقدم از شاخص ترین موزه های دانشگاهی دانشگاه تهران است که هم به جهت قدمت تاریخی بنا و پیشینه تاریخی و هم فعالیتهای آموزشی و فرهنگی جاری در راستای اهداف توسعه فرهنگی پایدار به فعالیت میپردازد.

این مجموعه خواستگاه شکل گیری نخستین محافل آموزشی آکادمیک در ایران و محل تحصیل بسیاری از مفاخر علمی و فرهنگی ایران بوده است. تالار مفاخر دانشگاه تهران که در این مجموعه قرار دارد گواهی بر این ادعا است و به همین جهت رکن آموزش که در توسعه پایدار همواره به آن توجه میشود در این مجموعه بسیار شاخص و نیز به لحاظ فعالیتهای فرهنگی با ارائه آثاری متنوع از هنرمندان معاصر و بزرگداشت آنها ضمن آشنایی مخاطب با این آثار و شخصیت هنرمند ، به اشاعه حس غرور ملی و همبستگی پرداخته و مخاطب را در فضایی فرهنگی و تاریخی به تفکر و تعمق وا میدارد. همچنین این مجموعه با برگزاری نشست ها و همایش های گوناگون فرهنگی و نیز نمایشگاههای موقت به جذب مخاطب و توسعه گردشگری پایدار و درآمدزایی میپردازد که همه لازمه و در راستای توسعه پایدار است.

به غیر از موزه هایی که در اینجا به آنها پرداخته شد، گنجینه لغت نامه دهخدا، موزه کتابخانه و مرکز اسناد دانشگاه تهران، موزه گیاه شناسی و زمین شناسی نیز از دیگر موزه های دانشگاهی دانشگاه تهران هستند که هریک در زمینه خاص خود به فعالیت میپردازند و در زمینه آموزش، پژوهش و میراث طبیعی و فرهنگی دارای منابع ارزشمندی هستند که با ارتباط موثر با کانونهای علمی و پژوهشی میتوانند در راستای طرح های توسعه پایدار فرهنگی موثر بیش از پیش موثر واقع شوند.

۴- نتیجه گیری :

در این پژوهش مفهوم توسعه پایدار و توسعه فرهنگی و لزوم آن به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته و ارکان آن یعنی اقتصاد، آموزش، جامعه و فرهنگ مورد مطالعه قرار گرفت. همچنین موزه ها به عنوان رکنی موثر در این فرآیند بررسی گشته و چگونگی نقش موزه های دانشگاهی به عنوان یکی از پویا ترین و موثر ترین نهادهای علمی و فرهنگی هر جامعه در فرآیند توسعه فرهنگی یافته مورد بحث قرار گرفت. یافته های این مقاله با در نظر گرفتن دو موزه مقدم و مجموعه تاریخی - فرهنگی باغ نگارستان به عنوان نمونه های مطالعاتی، که از شاخص ترین موزه های دانشگاه تهران بوده و به لحاظ غنای آثار و تنوع موضوعی، پتانسیل پژوهشی و آموزشی اهمیت بسیار دارند، نشان میدهد که موزه های دانشگاهی (به عنوان نهادی آکادمیک در عین مردمی بودن) و توسعه پایدار فرهنگی با یکدیگر پیوندی مستحکم و دوسویه دارند. به این معنا که از یک سو اهداف توسعه پایدار به طور مستقیم به برخی از ویژگی های کلیدی موزه ها مربوط است و فرصت هایی برای تشکیل همکاری های جدید با دولت، صنعت، فضاهای آکادمیک و جامعه فراهم کرده و از سویی دیگر فعالیتهای موزه ها نیز در بسیاری جهات در راستای کمک به توسعه پایدار است.

موزه های دانشگاهی به دلیل دارا بودن ماهیت آموزشی و پژوهشی میتوانند نقشی بسیار مهم و کارا در توسعه پایدار فرهنگی کشور ایفا کرده و از طریق میراث فرهنگی به تثبیت هویت ملی و فرهنگی بپردازند.

چرا که میتوانند ارکان توسعه پایدار فرهنگی را در تمام برنامه های آموزشی خود، برای تمام سنین و توانایی ها بکار برده و مشارکت های فرهنگی را افزایش دهند و با فراهم کردن دسترسی محققان به مجموعه های مفید پژوهشی و انتقال نتایج تحقیقات به مخاطبان و ذینفعان مختلف خود موثر باشند.

در حقیقت موزه دانشگاهی مجمعی برای استعلام فکری، تبادل آزاد ایده ها و روشنگری و تعامل هستند و از مهمترین منابع فرهنگی هر جامعه هستند که گنجینه هایی از اشیاء، مصنوعات و عناصر زنده را در دست دارند که تاریخ و حافظه بشر را در بر می گیرد. بر اساس این پژوهش، نمونه های مطالعاتی یعنی موزه های مقدم و باغ نگارستان که با شاخصه های توسعه پایدار مورد ارزیابی

قرار گرفتند با ارکان توسعه پایدار فرهنگی همسو و هم جهت بوده و بخصوص میتوانند پایگاهی موثر در زمینه فعالیتهای فرهنگی و آموزشی باشند.

۶- منابع وماخذ

باغبان ماهر، سجاد (۱۳۹۷). موزه به مثابه متن. فصلنامه نقد کتاب. شماره ۳ و ۴. صفحات :

براتی، ناصر (۱۳۷۶). توسعه فرهنگی پایدار. مجله برنامه و بودجه. شماره ۲۴، صص. ۷۱-۸۶

برتالانفی، لودویگ فون. (۱۹۷۷). مبانی، تکامل و کاربردهای نظریه عمومی سیستمها. ترجمه کیومرث پریانی. تهران. نشر تندر

ثقفی، محمدجواد، ده پهلوان، مصطفی، ۱۳۹۰، «موزه‌های دانشگاهی در ایران (نمونه موردی بررسی موزه‌های دانشگاه تهران)»، مجموعه مقالات ۸۰ سال باستان‌شناسی ایران، به کوشش یوسف حسن‌زاده و سیما میری، تهران، موزه ملی ایران، صص ۷۹۷-۸۱۵.

رمضان جماعت. مینا، ده پهلوان. مصطفی (۱۳۹۵). باغ نگارستان. تهران. سازمان زیبا ساری شهرداری تهران.

زاهدی، شمس السادات. (۱۳۹۷). توسعه پایدار. چاپ هشتم. تهران. انتشارات سمت

عمید، ح. (۱۳۸۹). فرهنگ لغت عمید. انتشارات راه رشد، تهران.

سلیمی، محمد رضا، روح انگیز شرفی (۱۳۹۷). نقش فرهنگ سازمانی در توسعه پایدار. همایش بین المللی نوآوری و تحقیق در هنر و علوم انسانی. صص. ۱۰-۱۳

صفری، ابراهیم (۱۳۸۷) سایت باشگاه اندیشه به نشانی <http://esafri.ir/post-343.aspx>.

طبا طبیبی، احمد (۱۳۹۷)، نبود موزه= کنار نهادن حافظه، ماهنامه بین المللی خبری آریانا گردشگر.

صفحه ۸۷

علیزاده باغبانان، مینا، فروتن، منوچهر، پیری، سعید. (۱۳۹۷). موزه های نوین و تعامل آنها با مخاطبین با رویکرد اجتماعی. دومین کنفرانس سالانه پژوهش های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری. صفحات: ۱-۱۲

حبیبی زاد، ز. (۱۳۹۲) موج نو در جهان موزه، فرهنگ و موزه، شماره ۱۲، صص: ۲۴-۳۰

نقیسی، نوشین دخت (۱۳۸۰) موزه داری، سمت. تهران

وان اسپاندی، ج. (۱۳۶۴) خط مشی نوین موزه ها، ترجمه عبدالرحمان اعتصامی صدری، انتشارات اداره کل موزه های تهران.

- Andrei, R. and Ruxandra, P. (2011), "Museums, Marketing, Tourism and Urban Development. The British Museum- AA successful Model for Romanian Museums", Management and Marketing, Vol. 4, pp. 303-314
- BaratimNaser.Ujam.f.Rayan .T.(1997).Language and organization of built Enviroment: Ajournal of Interdisciplinary Studies. University of Wateloo.vol.No.12.Canada
- An Introduction to Sustainable .London.Routledge.
- Elliot,J.A(1994).an ..Development
- Gustafsson, Christer.Ilja, Akram. (2019) Museums: An incubator for sustainable social development and environmental protection.Universal studies.No.23.pp. 43-51
- Hall, P. (2000), "Creative cities and economic development", Urban studies, Vol. 37 No. 4, pp. 639-649
- Hartz,Jill. Barbara Rothermel,Barbara. Simpson,Andrew.(2019). Audacious Ideas: University Museums and Collections as Change-Agents for a Better World.University museums and Collection Journal.vol 11.no.19.pp:172-176
- Kelly, L. (2006), "Museums as Sources of Information and Learning: The .Decision-Making Process", Open Museum Journal, Vol. 8, p. 24
- Kendall, G. (2013), "How Should Museums Tackle Environmental Issues and Engage the Public on them?", Friends of the Earth Magazine, No. 113/09, pp. 28-31
- Mcghie.Henry.A.(2019) Museums and the Sustainable Development Goals. Open Museum Journal.pp:69
- Stanbury Peter.(2000). *University museums and collections*. Museum International University museums. Vol LII, n°2, april 2000.pp:4-9

- Underwood, William.(2019). Manifesto for Academic Museums.Eliand. VOLUME 11 No.5.pp.12-21
- Wackernagel, Mathis, William, Rees. (1996). Our ecological footprint: reducing human impact on the earth. Gabriola Island, Canada: New Society Publishers
- <https://icom.museum/en/news>

Abstract

Today, Sustainable development is one of the most important political, economical and social concerns of any country and a transcendent path for the growth and development of nations. Culture is an integral part of sustainable development and one of the most important tools to achieve it. On the other hand, museums have always been one of the main cultural institutions and manifestations of the evolution of thought, art and civilization and have been formed according to the spiritual and social needs of each society and have different goals and approaches. In this study, the concept of sustainable development and the importance of sustainable cultural development and the role of museums, especially university museums in the process as one of the productive cultural and educational institutions has been studied.

The findings of this article, considering the two main museums of the University of Tehran, namely Moghadam Museum and Bagh Negarestan as a case study, show that university museums and sustainable cultural development have a strong and two-way relationship with each other and due to their high educational and research potential. They can play a very important and efficient tangible and intangible role in the sustainable cultural development of the country and establish national and cultural identity through the protection of cultural heritage.

Keywords:

Sustainable development, Culture, University museums, Tehran university, Moghadam museum, Baghe Negarestan